

DERIVAREA CU SUFIXUL ~ AȘ ÎN TERMINOLOGIA JURIDICĂ ROMÂNĂ

DIANA DĂNIȘOR*

Derivarea sufixală este procedura sintactică prin care se ajunge, plecând de la un radical verbal, nominal sau adjectival combinat cu sufixe, să se construiască forme lexicale noi ce joacă un rol important în transformarea sintactică a frazei. Termenii lexicului științific și tehnic, în speță cei ai vocabularului juridic, formați prin derivare cu sufixe, sunt bine reprezentați în textul juridic. Dintre sufixele pentru nume de agent se remarcă, pentru terminologia juridică, sufixul ~aș, care substituie în mod sintetic, cel mai adesea, o propoziție relativă.

Pentru numele de agent, sufixele sinonime din limba română sunt ~tor, ~ar, ~aș, ~giu, ~uș, ~ist. Termenii juridici nume de agent formați cu sufixul ~aș sunt reprezentați atât de substantive, cât și de adjective.

ARENDAȘ, substantiv masculin provenit de la substantivul *arendă* „cedare temporară a dreptului de exploatare a unor bunuri agricole, în schimbul unei plăți; folosire, exploatare a unui bun astfel cedat; sumă plătită de arendaș proprietarului pentru arendarea unui bun”¹ + suf. ~aș, cf. mg *arendās*, desemnează „persoana care ia în arendă”². Conotația negativă pe care o are termenul este istorică, arendașul fiind sinonim în mintea oamenilor cu *ciocoiul*, termen de dispreț pentru un parvenit (mai ales la sate) din rândul arendașilor³.

Legea arendării nr. 16/1994 abrogată prin Legea nr. 71/2011 și înlocuită de Noul Cod civil din 15.07.2011 definea *arendarea* ca fiind „contractul încheiat între proprietar, uzufructuar sau alt deținător legal de bunuri agricole și arendaș, cu privire la exploatarea bunurilor agricole, pe o durată determinată și la un preț stabilite de părți”⁴ și făcea distincția între *arendașul persoană fizică* și *arendașul persoană juridică*. Arendașul persoană fizică „trebuie să fie cetățean român cu domiciliul în România, să prezinte garanțiile solicitate de arendator”⁵, iar arendașul persoană juridică „trebuie să aibă naționalitate română, sediul în România și obiect de activitate exploatarea bunurilor agricole”⁶. Obligațiile arendașului sunt

* Conf. univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea din Craiova.

¹ *Micul dicționar academic*, vol. I (literele A-C), București, Editura Univers Enciclopedic, 2001 (în continuare, se va cita MDA).

² *Ibidem*.

³ Dicționarul Explicativ al Limbii Române, 2009.

⁴ Art. 2 din Legea arendării nr. 16/1994.

⁵ Art. 3 din Legea arendării nr. 16/1994.

⁶ *Ibidem*.

enumerare de legea respectivă după cum urmează: să folosească bunurile arendate ca un bun proprietar, în condițiile stabilite prin contractul de arendă, să mențină potențialul productiv al bunurilor arendate, să le restituie, la încetarea contractului, să plătească arenda la termenele și modalitățile stabilite și să execute toate obligațiile contractuale⁷. Nu pot fi arendași funcționarii publici și salariații din conducerile administrative ale regiilor autonome cu profil agricol, ale institutelor și stațiilor de cercetare și producție agricolă, ale societăților comerciale agricole pe acțiuni și ale altor unități care au în patrimoniu sau în administrare terenuri agricole proprietate de stat⁸.

Nici Noul cod civil, nici Noul Cod de procedură civilă nu-i dau o definiție arendașului. Noul Cod civil care înlocuiește Legea arendării nr. 16/1994 și stabilește reguli particulare în materia arendării. Astfel, forma scrisă este cerută pentru încheierea contractului de arendare, sub sancțiunea nulității absolute. Arendașul are obligația să depună un exemplar al contractului de arendare (toate cheltuielile legate de încheierea, înregistrarea și publicitatea acestuia îi revin) la consiliul local în a cărui rază teritorială se află bunurile, sub sancțiunea unei amenzi civile care este stabilită de instanța de judecată pentru fiecare zi de întârziere. Toate cheltuielile legate de încheierea, înregistrarea și publicitatea contractului de arendare revin arendașului⁹. Principala obligație a arendașului este aceea de a plăti arenda (ce poate consta în bani sau în produse)¹⁰. În cazul în care prin contractul de arendare nu sunt prevăzute termenele și modalitățile de plată a chiriei, executarea silită a obligației se face în termenele și modalitățile prevăzute de legislația aplicabilă¹¹. O altă obligație a sa este aceea de a asigura bunurile agricole¹², chiar în lipsa unei stipulații exprese, pentru riscul pierderii recoltei ori al pieirii animalelor din cauza unor calamități naturale¹³. Dacă cesiunea arendării este permisă, cu acordul scris al arendatorului arendașul putând să cesioneze contractul de arendare soțului care participă la exploatarea bunurilor arendate sau descendenților săi majori¹⁴, subarendarea (totală sau parțială) este interzisă (sancțiunea este nulitatea absolută), nefiind permise oficiile de arendași¹⁵. În privința încetării contractului de arendare, Noul Cod civil enumeră trei cazuri speciale: decesul, incapacitatea sau falimentul arendașului¹⁶.

⁷ Art. 8 din Legea arendării nr. 16/1994.

⁸ Art. 18 din Legea arendării nr. 16/1994.

⁹ *Noul Cod civil* din 15.07.2011 (în continuare se va cita NCC), art. 1.838.

¹⁰ Ana-Gabriela Atanasiu et al., *Noul Cod civil. Note. Corelații. Explicații*, ed. 1, București, CH Beck, 2011, art. 1844, a se vedea <https://www.legalis.ro/legalis/documentview.seam?documentId=mjptembrgfptsnyzhe3tgmjrju4tinjul5zwnk7onstx3dna2v643fngpwc4rrha2di&groupIndex=0&rowIndex=0>

¹¹ Art. 136 din Legea 71/2011 de abrogare a legii arendării nr. 16/1994.

¹² Flavius-Antoniou Baias, Eugen Chelaru, Rodica Constantinovici, Ioan Macovei (coord.), *Noul Cod civil. Comentariu pe articole. Art. 1-2664*, ed. 2 - revizuită și adăugită -, CH. Beck, București, 2014, art. 1840.

¹³ NCC, art. 1840.

¹⁴ NCC, art. 1846.

¹⁵ NCC, art. 1847.

¹⁶ NCC, art. 1850.

CHIRIAȘ, ~Ă, substantiv masculin/feminin provenit de la substantivul *chirie* „sumă plătită de beneficiarul unui contract de închiriere în schimbul folosirii temporare a locuinței sau a unui lucru închiriat”¹⁷ + suf. ~aș, este „persoana (sau instituția) care ia cu chirie o locuință, sediul unei instituții, unui magazin etc.”. Termenul *chiriaș* și sinonimul său, termenul *locatar* „persoană care locuiește într-o casă (în calitate de chiriaș) pe baza unui contract”¹⁸, sunt ambele utilizate de noul Cod civil cu acest sens, de persoană care locuiește într-o casă în baza contractului de locațiune. Chiriașul este prezent în câteva articole din Noul Cod civil: art. 1824, art. 1826, art. 1827, art. 1828, art. 1829, art. 1830, art. 1832, art. 1833, art. 1834, în restul articolelor referitoare la contractul de locațiune codul utilizând fie expresia *persoane care au închiriat*, ori termenul *locatar*. Contractul de locațiune este cel prin care o parte, numită locator, se obligă să asigure celeilalte părți, numită locatar, folosința unui bun pentru o anumită perioadă, în schimbul unui preț, denumit *chirie*¹⁹. Se consideră nescrisă orice clauză în temeiul căreia: chiriașul este obligat să încheie o asigurare cu un asigurător impus de locator; se prevede răspunderea solidară sau indivizibilă a chiriașilor din apartamente diferite situate în același imobil, în cazul degradării elementelor de construcții și a instalațiilor, obiectelor și dotărilor aferente părților comune ale imobilului; chiriașul se obligă să recunoască sau să plătească în avans, cu titlu de reparații locative, sume stabilite pe baza estimărilor făcute exclusiv de locator; locatorul este îndreptățit să diminueze sau să suprimă, fără contraprestație echivalentă, prestațiile la care s-a obligat prin contract²⁰. Termenul *chiriaș* mai este întâlnit în textul Noului Cod civil atunci când este vorba despre închirierea făcută fără determinarea duratei, vicii care amenință sănătatea ori integritatea corporală, dreptul de preferință al chiriașului la închiriere, folosirea părților și instalațiilor comune ale clădirii, rezilierea contractului, alte persoane care locuiesc împreună cu chiriașul, subînchirierea și cesiunea contractului de închiriere, decesul chiriașului²¹.

DEVĂLMAȘ, ~Ă, substantiv masculin și adjectiv provenit din locuțiunea adverbială *de-a valma* „(care este) laolaltă; amestecat (în dezordine); clăie peste grămadă”²² + suf. ~aș. Ca substantiv masculin, termenul era utilizat pentru a desemna „persoana care stăpâna în comun o suprafață de teren, un bun etc.; părtașul la o afacere”. Ca substantiv masculin și adjectiv, termenul desemnează „proprietarul, colectivitatea care stăpânește în comun o proprietate”²³. Adjectivul este utilizat cu sensul de „care este stăpânit în comun de mai mulți proprietari”²⁴.

¹⁷ MDA.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ NCC, art. 1777.

²⁰ NCC, art. 1826.

²¹ Pentru mai multe detalii, vezi Eugen Chelaru, *Drept civil. Drepturile reale principale*, ed. 4, București, CH Beck, 2013; Pavel Perju, *Jurisprudență civilă comentată a Înaltei Curți de casație și justiție și a altor instanțe judecătorești*, ed. 1, București, CH Beck, 2007; Camelia Toader, *Drept civil. Contracte speciale – Curs universitar*, ed. 3, București, CH Beck, 2008.

²² MDA.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

Satul devălmaș²⁵ a fost un tip de organizare socială în Evul Mediu românesc. Țăranii din aceste sate libere (nesupuse aservirii feudale, ci doar domniei, deci fără stăpân boier) dețineau pământul sau proprietățile comunei în comun, fără a se cunoaște cota-parte a fiecărui țaran în cadrul proprietății devălmașe. Acest tip de organizare arhaică a comunităților de răzeși a existat „în Țara Vrancei, dar și în Muntenia și Oltenia, în vechile republici ale Vrancei, Câmpulungului sau Tigheciului. Relații similare ai existat și în satele europene străvechi.”²⁶. Evoluția acestui model de sat devălmaș se încadrează în evoluția europeană a proprietății în care un grup uman „exploatează devălmaș un teritoriu în proprietate comună, practicând o agricultură itinerantă”²⁷. Noul Cod civil, în cadrul Capitolului IV *Proprietatea comună*, enumeră la art. 632 formele proprietății comune: proprietatea pe cote-părți (coproprietatea); proprietatea în devălmășie (devălmășia). Secțiunea a 4-a reglementează în cele două articole ale sale *proprietatea comună în devălmășie*: „Există proprietate în devălmășie atunci când, prin efectul legii sau în temeiul unui act juridic, dreptul de proprietate aparține concomitent mai multor persoane fără ca vreuna dintre acestea să fie titularul unei cote-părți determinate din dreptul de proprietate asupra bunului sau bunurilor comune”²⁸. Proprietatea în devălmășie se poate naște prin efectul legii sau poate avea ca izvor un act juridic. „(1) Dacă se naște prin efectul legii, proprietatea în devălmășie este supusă dispozițiilor acelei legi care se completează, în mod corespunzător, cu cele privind regimul comunității legale.(2) În cazul în care izvorul proprietății în devălmășie este un act juridic, dispozițiile privitoare la regimul comunității legale se aplică în mod corespunzător”²⁹. Drept de proprietate în devălmășie au soții asupra bunurilor comune: „Bunurile dobândite în timpul regimului comunității legale de oricare dintre soți sunt, de la data dobândirii lor, bunuri comune în devălmășie ale soților”³⁰. Devălmașul este deci persoana care stăpânește sau exploatează în comun un bun, o proprietate, o suprafață de teren, fără a cunoaște sau fără a i se putea determina cota sa parte din proprietatea comună³¹.

FĂPTAȘ, ~Ă, substantiv masculin/feminin provenit de la substantivul *faptă* „acțiune săvârșită de cineva”³² + suf. ~aș, este „persoana care a comis un delict”³³. Noile coduri române nu rețin termenul în această formă, ci în forma *făptuitor*, termen format tot pe terenul limbii române, cu sufix de agent ~(i)tor, de

²⁵ Vezi pentru mai multe detalii Stahl, Henri H., *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*, 3 volume, București, Editura Cartea Românească, 1998.

²⁶ Roman, Toma, *Devălmășia - formă de organizare a satului românesc tradițional*, în *Sociologie economică rurală*, Biblioteca digitală ASE.

²⁷ Ilie Bădescu, *Sociologie rurală*, București, Editura Mica Valahie, 2011, p. 99.

²⁸ NCC, art. 667.

²⁹ *Ibidem*, art. 668.

³⁰ *Ibidem*, art. 339.

³¹ Pentru detalii, vezi art. 322, *Regimul unor acte juridice*, în Flavius-Antoniou Baias, Eugen Chelaru, Rodica Constantinovici, Ioan Macovei, Adriana Almășan et al., *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, ediția 2, București, CH Beck, 2014.

³² MDA.

³³ *Ibidem*.

la verbul *făptui* „a săvârși; a comite un delict”³⁴. Definiția sa este aceea de „*făptaș*; persoană care săvârșește o acțiune”³⁵. Termenul este întâlnit în Noul Cod civil, în două articole relative la nedemnitățile de drept³⁶: „(1) Este de drept nedemnă de a moșteni: a) persoana condamnată penal pentru săvârșirea unei infracțiuni cu intenția de a-l ucide pe cel care lasă moștenirea; b) persoana condamnată penal pentru săvârșirea, înainte de deschiderea moștenirii, a unei infracțiuni cu intenția de a-l ucide pe un alt succesibil care, dacă moștenirea ar fi fost deschisă la data săvârșirii faptei, ar fi înlăturat sau ar fi restrâns vocația la moștenire a făptuitorului, respectiv la răspunderea pentru fapta minorului sau a celui pus sub interdicție”³⁷: „(1) Cel care în temeiul legii, al unui contract ori al unei hotărâri judecătorești este obligat să supravegheze un minor sau o persoană pusă sub interdicție răspunde de prejudiciul cauzat altuia de către aceste din urmă persoane. (2) Răspunderea subzistă chiar în cazul când făptuitorul, fiind lipsit de discernământ, nu răspunde pentru fapta proprie”. În dreptul penal, termenul *făptuitor* are întotdeauna conotație negativă, fiind cel care comite o infracțiune, un delict, o crimă în sens larg.

OCNAȘ, substantiv masculin provenit din substantivul *ocnă* „închisoare pentru cei condamnați la muncă silnică în saline; p. gener. închisoare, pușcărie”; „pedepsă executată într-o astfel de închisoare”³⁸ + suf. *-aș*, desemnează „persoana condamnată la muncă silnică în ocnă”, „pușcăriașul”³⁹. Ocele erau exploatări ale minelor subterane de sare. În aceste ocne, erau folosiți *ocnașii*: dacă inițial erau persoane care munceau pe bani și pe sare la lumina lumânărilor, cu târnăcopul, în condiții subterane foarte grele, ulterior, tocmai din acuza acestor condiții, erau utilizate ca ocnași persoanele condamnate pentru tâlhărie, omoruri și alte delictive. Cel condamnat la muncă silnică era coborât în ocnă de unde nu mai ieșea decât la ispășirea pedepsei: unii au plătit cu viața, alții cu sănătatea, căci aurul alb și-a cerut tributul⁴⁰. În vechiul drept românesc, locurile în care se executau pedepsele privative de libertate erau: ocna, temnița, grosul, varta și, în anumite cazuri, mănăstirea. Dintre acestea, cel mai sever regim îl avea ocna, ocnașii fiind obligați să lucreze aici în condiții de umiditate, de lipsă de aer și de lumină. Cu toate că pedeapsa închisorii la ocnă se putea aplica pe viață sau pe perioadă determinată, „foarte rar s-a văzut ca dintre cei condamnați în minele de sare să trăiască vreunul mai mult de 5 ani în ocnă, fiindcă regimul arătat le scurta viața și mureau acolo de timpuriu fără a mai vedea lumina zilei”⁴¹. Caracterul aleatoriu al pedepselor a fost diminuat de apariția codurilor penale și a legilor de executare a pedepselor care au

³⁴ *Ibidem*.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ NCC, art. 958.

³⁷ *Ibidem*, art. 1.372.

³⁸ MDA.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ Tribuna. Dintotdeauna pentru totdeauna, *Viață de ocnaș*, <http://www.tribuna.ro/stiri/special/viața-de-ocnas-93246.html>

⁴¹ Marc-Phillipe Zallony, „Essai sur les fanariotes”, 1824 citat de T. Sâmbrian, *Istoricul instituției închisorii în România*, în „Revista de Știință Penitenciară” nr. 1-2/1993, p. 122.

condus la o mai bună sistematizare a penitenciarelor⁴² și la abolirea pedepsei cu moartea și a celei cu ocna.

PĂGUBAȘ, ~Ă, substantiv masculin/feminin și adjectiv format de la substantivul *pagubă* „pierdere materială adusă cuiva sau suferită de cineva; stricăciune care provoacă o pagubă; prejudiciu moral”⁴³ + suf. ~aș, desemnează „(persoana) care suferă o pagubă (materială sau) morală”⁴⁴. Corelativul său este termenul *păgubitor*, format prin sufixare cu sufixul pentru nume de agent ~tor, de la verbul *păgubi*, având sensul de „care aduce sau provoacă o pagubă sau un prejudiciu; stricător, dăunător”⁴⁵. Păgubașul este sinonim cu *păgubitor*, „cel care a suferit o pagubă”⁴⁶. Noul Cod civil nu utilizează forma *păgubaș*, ci doar pe cea de *păgubit* în art. 1346, art. 1387, art. 1388, art. 1390, art. 1393, art. 2199, art. 2224 și art. 2528. Păgubașul este cel care a suferit un prejudiciu înțeles ca rezultat dăunător de natură patrimonială sau nepatrimonială care atrage obligația de reparare din partea păgubitorului (persoanei responsabile).

PRICINAȘ, ~Ă, substantiv masculin/feminin și adjectiv format de la substantivul *pricină* „proces” + suf. ~aș, este „partea într-un proces”, „reclamantul”, „autorul unei infracțiuni”⁴⁷. Termenul este arhaic, utilizarea sa rară sau populară fiind înlocuit cu sinonimele sale de reclamant/acuzat, autor, inculpat, împricinat, învinuit, pârât, incriminat, în funcție de partea din proces la care se referă. Aceasta datorită fenomenului de reromanizare a limbii române (intensificat după 1830) în cadrul căruia termenii nelatini sunt înlocuiți cu neologisme latino-romanice: „În acest mod, grecismelor diată și clironom le iau locul termenii testament și succesori, iar cuvintele de origine slavă *dopros*, *jalbăși* *pricină* dispar în favoarea neologismelor *interogatoriu*, *reclamație* și *cauză*”⁴⁸.

UCIGAȘ, ~Ă, substantiv masculin/feminin provenit de la forma *ucig* - prezentul indicativ al verbului *ucide* „a pricinui (cu sau fără intenție) moartea violentă a unei ființe”⁴⁹ + suf. ~aș, este „persoana care a ucis sau încearcă săucidă”⁵⁰. Ucigașul este deci persoana care a săvârșit un omor⁵¹. Dacă este vorba de uciderea unui prunc, infracțiunea se numește *pruncucidere*, pruncucigașa neputând fi decât mama: pruncuciderea este „Uciderea copilului nou-născut, săvârșită imediat după naștere de către mama aflată într-o stare de tulburare pricinuită de naștere” și care „se pedepsește cu închisoare de la 2 la 7 ani”⁵².

⁴² Ioan Băla, *Evoluția sistemului de executare a pedepselor privative de libertate în dreptul românesc*, Universul Juridic, București, 2011, p. 18.

⁴³ MDA.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Adriana Stoichițoiu-Ichim, *Semiotica discursului juridic*, Editura Universității din București, București, 2001 <http://ebooks.unibuc.ro/filologie/discurs/Capitolul%202.htm>

⁴⁹ MDA.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ Noul Cod Penal, art. 187.

⁵² Vechiul Cod penal, art. 177.

URMAȘ,~Ă, substantiv masculin/feminin provenit de la substantivul *urmă* „semn concret lăsat de cineva sau de ceva pe locul unde a trecut, a stat etc.”⁵³ + suf. ~aș, are sensul de „continuator al unei familii (considerat în raport cu cei din generațiile lui și care moștenește bunuri, titluri etc.)”⁵⁴. Conform legii 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice⁵⁵, *pensia de urmaș* „se cuvine copiilor și soțului supraviețuitor, dacă susținătorul decedat era pensionar sau îndeplinea condițiile pentru obținerea unei pensii”⁵⁶. Conform art. 89 al aceleiași legi, aceasta se compune din: „a) pensia pentru limită de vârstă aflată în plată sau la care ar fi avut dreptul, în condițiile legii, susținătorul decedat; b) pensia de invaliditate gradul I, în cazul în care decesul susținătorului a survenit înaintea îndeplinirii condițiilor pentru obținerea pensiei pentru limită de vârstă. (2) Cuantumul pensiei de urmaș se stabilește procentual din punctajul mediu anual realizat de susținător, aferent pensiei prevăzute la alin. (1), în funcție de numărul urmașilor îndreptățiți, astfel: a) 50% - pentru un singur urmaș; b) 75% - pentru 2 urmași; c) 100% - pentru 3 sau mai mulți urmași”. În cazul în care urmașul beneficiar al pensiei este copilul, dacă acesta își continuă studiile, potrivit reglementărilor privind sistemul public de pensii și alte drepturi de asigurări sociale, este firesc și necesar ca pentru acordarea pensiei de urmaș copiilor (cu excepția celor invalizi) să se stabilească o limită rezonabilă (26 de ani) până la care un tânăr poate să își termine atât studiile liceale, cât și pe cele superioare⁵⁷.

Din analiza întreprinsă observăm că în raport cu celelalte sufixe pentru nume de agent, sufixul ~aș nu este unul foarte productiv în limba română. Cu toate acestea, termenii formați prin această modalitate de sufixare sunt importanți, definind ori una dintre părți în cadrul unor contracte numite din teoria contractelor speciale, ori, cu conotație negativă, agenții sancționați de dreptul penal pentru săvârșirea unor infracțiuni.

DERIVATION WITH THE SUFFIX ~ AȘ IN ROMANIAN LEGAL TERMINOLOGY

(Abstract)

The derivation with the suffix ~ aș is a process not well represented in the Romanian legal terminology. However formed words, nouns and adjectives, participate in the formation of the legal vocabulary for defining a party in a few nominate contracts (tenancy of a farm, lease contract etc.) or the appointment of an agent punishable by criminal law for the fulfillment of a certain offense.

Keywords: derivation, suffix ~ aș, legal terminology, agent name, legislation

⁵³ MDA.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ Modificată și completată de legea 155/2016.

⁵⁶ Art. 83 din Legea 263/2010 privind sistemul unitar de pensii publice.

⁵⁷ *Constituția României – Comentariu pe articole*, ed. 1, București, CH Beck, 2008.